

การพัฒนาวัดในประเทศไทยเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน*

Development of Buddhist Temple in Thailand as Learning Sites Enhancing Asean Tourism

^{1*} พระครูสังฆรักษ์วุฒิปพงษ์ วุฒิวิโส, ¹อินตา ศิริวรรณ, ¹สิน งามประโคน และ ²วีระ สุภะ

^{1*}Phrakru Sangkarak Wuttthipong Wuddvamso, ¹Intha Siriwan,

¹Sin Ngamprakhon and ²Veera Supa

¹คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

²มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออกตะวันออก วิทยาเขตจักรพงษ์ภูวนารถ

²Rajamangala University of Technology Tawan-Ok, Chakrabongse Bhuvanarth Campus

^{1*}Corresponding Author. Email: roseolivias@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดัชนีพนธ์เรื่อง “การพัฒนาวัดในประเทศไทยเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน” มีวัตถุประสงค์ ศึกษาสภาพทั่วไปของวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน ศึกษาการพัฒนาวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน และนำเสนอแนวทางการพัฒนาวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน โดยใช้วิธีวิจัยเชิงผสมผสาน

ผลการวิจัยการพัฒนาวัดในประเทศไทย เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน พบว่า

1. วัดที่มีการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธจะนำเสนอเนื้อหาให้แก่ักท่องเที่ยวที่ประกอบด้วย ศิลปะ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ประเพณี ความเชื่อหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ โดยพัฒนาแหล่งเรียนรู้บนพื้นฐานที่ต้องการให้นักท่องเที่ยวเกิดกระบวนการเรียนรู้ คือ เกิดจาก

การเรียนรู้ และการคิด, เกิดจากการปฏิบัติ, การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข และเรียนรู้ให้เข้าถึง เพื่อรู้จักตนเองอย่างแท้จริง

2. วัดแต่ละวัดจะมีการจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวในลักษณะที่คล้ายๆ กัน คือ เรื่องห้องน้ำ ที่พัก อาหาร ลานจอดรถ ฯลฯ

3. การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของวัด ชุมชน ภาครัฐ และเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในด้านต่างๆ น้อยมาก อีกทั้งวัดยังขาดบุคลากรที่ชำนาญด้านภาษา และงบประมาณยังคงเป็นข้อจำกัดประการสำคัญในการพัฒนาวัด

จากผลการวิจัย สามารถสรุปแนวทางการพัฒนาวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน มีองค์ประกอบหลัก คือ กระบวนการบริหารจัดการ, เหมาะสมกาลเทศะ, แหล่งเรียนรู้ และการท่องเที่ยวอาเซียน

คำสำคัญ: วัด; แหล่งเรียนรู้; การบริหารจัดการ; การท่องเที่ยว; อาเซียน

Abstract

This article is part of the dissertation title “Development of Temples in Thailand as Buddhist Learning Sites for Enhancing Asean Tourism” were to study general situations of Buddhist temples as Buddhist Learning Sites for Enhancing Asean Tourism, to study the development of Buddhist Learning Sites for Enhancing Asean Tourism, and to present a guideline in Buddhist temples development method as learning sites enhancing Asean Tourism. The mixed research methods were used in qualitative research and quantitative research.

The study results found that:

1) The Buddhist temples developed as learning sites enhancing Asean tourism consist of arts, cultures, history, traditions, and Buddhist beliefs practically and theoretically. The development of the Buddhist temples as a learning site is based on learning to know, learning to do, learning to live with others, and learning to be.

2) The similar amenities for tourists such as toilet, accommodation, food and parking lot are provided for tourists.

3) In temple management as a learning site, the coordination of community, government, and private sectors are in need. The temples lack personnel mastering in foreign languages and have a limited budget.

The guideline in Buddhist temple development method as learning site enhancing Asean Tourism consists of Process of Administration, Opportunity, Learning Sites and Asean Tourism.

Keyword: Temple; Learning Sites; Administration; Tourism; Asean

บทนำ

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (Asean) เป็นดินแดนที่มีประชาชนนับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ในกลุ่มประเทศแถบกลุ่มแม่น้ำโขงมีถึง 5 ประเทศในอาเซียน คือ ไทย เวียดนาม ลาว กัมพูชา และพม่า และมีประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาของโลก ที่มีหลักธรรมที่เป็นสากล เอื้อต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โลกในยุคปัจจุบัน ศาสนาจึงเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมสังคม และวัฒนธรรม (ASEAN Socio-Cultural Community : ASCC) (Office of the National Economic and Social Development Board, 2011) เป็น 1 ใน 3 เสาหลัก ที่ค้ำยันประชาคมอาเซียนให้เป็นปึกแผ่นและมีเสถียรภาพ ดังนั้น การใช้พุทธศาสนาเพื่อสร้างความเจริญทางจิตใจ ควบคู่ไปกับความรู้เรื่องทางเศรษฐกิจ และความมั่นคงทางการเมือง จะทำให้ความเป็นประชาคมอาเซียนมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น การส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียนเชิงพุทธ จึงเป็นแนวทางการท่องเที่ยวอีกแนวทางหนึ่งที่น่าจะตอบโจทย์ให้แก่นักท่องเที่ยวในกลุ่มอาเซียนได้ (Ministry of Tourism and Sports, 2100) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องการส่งเสริมการท่องเที่ยวในมิติศาสนาควบคู่ไปกับการสนับสนุนให้มีการพัฒนาจิตใจ โดยผลักดันให้มีการนำทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยที่มีอยู่ในชุมชน มาใช้พัฒนาศักยภาพการแข่งขันของประเทศบนฐานวัฒนธรรม คือ วัด หรือศาสนสถาน ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับการที่ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียนเต็มรูปแบบในปี ค.ศ.2016 หรือ ปี พ.ศ. 2559

ปัจจุบันนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ให้ความสนใจกับการท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธ และการเรียนรู้ที่เป็นการเดินทางเพื่อการศึกษาคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม และแสวงหาคคุณค่าทาง ด้านคุณธรรม จริยธรรม อันนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้อง ทั้งแก่เพื่อนมนุษย์และต่อสิ่งแวดล้อม (Boonpoo, 2018) ในลักษณะที่ก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลต่อกันและกัน ผ่านการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในลักษณะต่างๆ เช่น กิจกรรมการท่องเที่ยวไหว้พระ 9 วัด การไหว้พระประจำวันเกิด ปีเกิด การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยเน้นการฝึกสมาธิทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น เพื่อส่งเสริมให้ผู้สนใจได้เรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ และพุทธศาสนา อันจะนำไปสู่การปลูกฝังด้านศิลปวัฒนธรรม จริยธรรม และการประพฤติปฏิบัติที่ ดีงาม (Phrachayanuntamunee, 2017) สะท้อนให้เห็นค่านิยมในการทำบุญและการแสวงบุญของสังคมไทยที่ปฏิบัติมานับแต่อดีตซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวแนวดังกล่าว ได้รับความสนใจตอบรับจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี (Puangpracha, 2007) การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยซึ่งเป็นลักษณะของการเดินทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้คน ชุมชน สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยว เฉพาะด้านที่มีกลุ่มนักท่องเที่ยวจำนวนมากให้ความสนใจเกี่ยวกับการศึกษาพุทธศาสนา ซึ่เน้นชม สถาปัตยกรรมหรือประวัติศาสตร์และบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์การนมัสการเกจิอาจารย์รวมถึงการปฏิบัติกิจกรรมของ แต่ละศาสนา (Sangchoey, 2017)

บทบาทของวัดในอดีต วัดเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดวิชาความรู้ ศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ไปสู่ชุมชน เป็นสถานที่ซึ่งคนในชุมชนส่งบุตรหลานของตนเข้ามาในวัด เพื่อเรียนและศึกษาหาวิชาความรู้ต่างๆ วัดจึงมีความสำคัญมาก และมีบทบาทสูงในทุกชนชั้นของสังคมไทย วัดและพระภิกษุสงฆ์เป็นที่ยอมรับนับถือ และเคารพศรัทธาจากคนในชุมชน ด้วยดีตลอดมาตั้งแต่ในอดีต วัดจึงถือได้ว่าเป็นสถาบันหลัก เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยตลอดมา ในสังคมไทยไม่ว่าจะเป็นสังคมเมือง หรือสังคมชนบท ทุกหมู่บ้านต่างก็มีวัดเป็นศาสนสมบัติร่วมกันของคนในท้องถิ่น ประชาชนในแต่ละหมู่บ้าน ก็มีความสัมพันธ์ผูกพันแนบแน่นกับวัด เพราะวัดเป็นเสมือนสถานที่ที่ให้ความอบอุ่นใจสบายใจ ให้ความรู้แก่ชุมชน ดังนั้น วัดจึงเป็นศูนย์กลางทั้งทางด้านสติปัญญา จิตใจของพุทธศาสนิกชน (Apapirom, 1978) มีการสื่อสารในสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์ สิ่งที่เป็นสาระข้อเท็จจริง ประกอบด้วยเหตุผลและความจริงใจ (Pintamul, 2017) สามารถนำไปสู่การพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการเรียนรู้ การพัฒนาการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์โบราณวัตถุ โบราณสถานอันเป็นสมบัติของชาติได้ และถ้าวัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้มีการดำเนินการในลักษณะของการเสริมสร้างคุณค่าของแหล่งการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการและการส่งเสริมให้ประชาชน ชุมชน และผู้ประกอบการท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว และการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ รวมทั้งการเส้นทางการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดเข้าด้วยกัน ก็นับว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการท่องเที่ยวอาเซียนในการเปิดเสรี AEC การศึกษาเรียนรู้ของเยาวชน ผู้ที่สนใจ และนักท่องเที่ยว อีกทั้งยังจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรม ที่มีความเหมาะสมกับการเรียนรู้ในทางพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรมของชาติ (Phramaha Suthit Aphakaro, 2011) ส่งผลต่อการดำรงรักษารูปแบบทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ และพร้อมที่จะสืบสานวัฒนธรรมประเพณีต่อไปได้อย่างถูกต้อง (Tunukul, 2017) ดังนั้น เพื่อพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประเพณี ทางด้านประวัติศาสตร์และมรดกศิลปวัฒนธรรม ที่มีความเชื่อมโยงกับเส้นทางการท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อสืบสานอนุรักษ์ ปลูกฝังคุณค่าทางการศึกษาวัฒนธรรมแก่สังคมให้ยั่งยืนต่อไป

ผู้วิจัยเห็นว่า การที่เรามุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาวัดต่างๆ ในประเทศไทย เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ ประกอบกับเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียนควบคู่กันไป เพื่อการพัฒนาที่สร้างความเจริญทั้งทางสังคม ความเจริญทางเศรษฐกิจ รวมไปถึงเน้นพัฒนาความเจริญทางด้านจิตใจไปพร้อมๆกัน โดยการแสวงหาและใช้ต้นทุนทางสังคมทรัพยากรธรรมชาติ และทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างมั่งคั่งในประเทศไทย เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดเชื่อมโยงสู่การศึกษาเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นรากฐานวัฒนธรรมของชาติ และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับประเทศชาติในเชิงเศรษฐกิจการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการสร้างมูลค่าทั้งทางปัญญา และทางเศรษฐกิจเข้าสู่ความรับผิดชอบต่อสังคมในวงกว้างได้ โดยผ่านการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ผู้วิจัยจึงได้สนใจที่จะทำการศึกษาเรื่อง “การพัฒนาวัดเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน สำหรับวัดในประเทศไทย” เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่การพัฒนาวัด พัฒนาคณะ พัฒนาสังคม และพัฒนาประเทศชาติสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (mixed method) โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ด้วยการใช้แบบสอบถาม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักท่องเที่ยว และใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเจ้าอาวาส และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของประเทศไทย ด้วยวิธีการสัมภาษณ์บุคคลแบบเจาะลึก (In-depth interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และศึกษาจากเอกสาร (Documentary study) เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อค้นพบที่ตอบสนองวัตถุประสงค์การศึกษาวิจัยในครั้งนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มของประชากรที่มาท่องเที่ยววัด โดยผู้วิจัยกำหนดวัดที่จะทำการศึกษาไว้ 5 วัด ซึ่งเป็นวัดที่มีชื่อเสียงของประเทศไทยที่ได้รับความนิยมจากประชาชนที่เดินทางมาสักการะในช่วงเทศกาลปีใหม่ เทศกาลสงกรานต์ และวันสำคัญทางศาสนาเป็นประจำทุกปี อีกทั้งยังมีนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกมาท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดวัดที่เป็นกรณีศึกษาไว้วิธีเลือกแบบเจาะจง โดยมีเกณฑ์ดังนี้

- 1) วัดที่มีความสวยงามในเชิงพุทธศิลป์ มีนักท่องเที่ยวมาก
- 2) วัดที่มีศาสนวัตถุ และศาสนสถานที่มีชื่อเสียง เป็นที่รู้จัก
- 3) วัดที่มีการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่น
- 4) วัดที่มีการจัดการระบบการเรียนรู้และการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ
- 5) วัดที่เน้นการปฏิบัติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา ได้แก่ วัดอรุณราชวรารามราชวรีวิหาร จังหวัดกรุงเทพฯ วัดไตรมิตรวิทยาราม จังหวัดกรุงเทพฯ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม จังหวัดกรุงเทพฯ วัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี วัดโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย เพื่อศึกษาถึงความต้องการหรือความคาดหวังของนักท่องเที่ยวอาเซียนที่มาท่องเที่ยวที่วัด และสภาพทั่วไปของวัดในประเทศไทย และข้อเสนอแนะสำหรับวัด โดยผู้วิจัยพบว่า ประชากรที่มาท่องเที่ยวมาจากหลายพื้นที่ มีทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ จึงมีจำนวนไม่แน่นอน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling) ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 100 คน เก็บข้อมูลตามสัดส่วน (Proportional Sampling) ทั้ง 5 วัด โดยจัดเก็บแบบสอบถามนักท่องเที่ยววัดละเท่าๆ กันได้วัดละ 20 คน

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview : IDI) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยว มี 6 วัด จำนวน 6 รูป ด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว จำนวน 2 คน ด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เป็นการสนทนากลุ่ม เพื่อศึกษาการพัฒนาวัดเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 8 คน/รูป ด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ดังนี้ (1) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นเจ้าอาวาสวัดที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยว โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) (2) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้เชี่ยวชาญทางการท่องเที่ยว โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และ แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยดำเนินการดังต่อไปนี้

แบบสอบถาม (Questionnaire)

1. ศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูลทางเอกสารตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสอบถาม
2. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารการวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องโดยพิจารณาถึงรายละเอียดของข้อมูลต่างๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้
3. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม
4. สร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อให้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักท่องเที่ยว เพื่อนำมาวิเคราะห์และสรุปผลต่อไป

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview)

1. สังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างในการศึกษาสภาพทั่วไปของวัดในประเทศไทยที่เป็นแหล่งการเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน
2. นำแบบสัมภาษณ์ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นไปปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) และความถูกต้องสมบูรณ์ของแบบสัมภาษณ์
3. ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ก่อนนำไปสัมภาษณ์กับเจ้าอาวาสวัด จำนวน 5 รูป และผู้เชี่ยวชาญทางการท่องเที่ยว จำนวน 2 คน

แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

1. สั่งเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและแบบสัมภาษณ์ เพื่อสร้างแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม
2. นำแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นไปปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) และความถูกต้องสมบูรณ์ของแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม
3. ปรับปรุงแก้ไขแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม ก่อนนำไปใช้ในการสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 8 รูป/คน

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย

1. สั่งเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม เพื่อสร้างแนวคำถามสำหรับการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ ในการนำเสนอการพัฒนาวัดในประเทศไทยเป็นแหล่งการเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน
2. นำแนวคำถามสำหรับการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นไปปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) และความถูกต้องสมบูรณ์ของแนวคำถามสำหรับการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ
3. ปรับปรุงแก้ไขแนวคำถามสำหรับการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ ก่อนนำไปใช้ในการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 12 รูป/คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

- การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ Likert's Scale เป็นมาตราวัดลักษณะของข้อความที่ใช้มีตัวเลือกแบ่งเป็น 5 ตัว ให้ผู้ตอบแบบสอบถามทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องตัวเลือกที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุดของข้อความแต่ละข้อ เกณฑ์การให้คะแนนแบ่งเป็น 5 ระดับ

- การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ (In-Depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งที่ได้จากการบันทึกข้อมูล การถอดเทปสัมภาษณ์ รวมไปถึงภาพถ่ายในแต่ละครั้งจัดหมวดหมู่ตามแต่ละตัวแปร แล้วนำมาสังเคราะห์เชิงระบบ (Systematic Synthesis) เพื่อนำเสนอการพัฒนาวัดในประเทศไทยเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน

ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยสภาพทั่วไปของวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน

ผลวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว เกี่ยวกับความต้องการเดินทางมาท่องเที่ยวที่วัด พบว่า

1) มีความต้องการมาท่องเที่ยวที่วัดเพื่อหาความสงบทางใจ นักท่องเที่ยวมีความต้องการมาท่องเที่ยวที่วัดเพื่อหาความสงบทางใจ เป็นอันดับ 1 และมีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด

2) มีความต้องการมาท่องเที่ยวที่วัดเพื่อสวดมนต์ ฟังนั่งสมาธิ นักท่องเที่ยวมีความต้องการมาท่องเที่ยวที่วัดเพื่อสวดมนต์ ฟังนั่งสมาธิ เป็นอันดับ 2 เนื่องจากวัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมหรือปฏิบัติกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติที่ทำให้เกิดบุญกุศลแก่ผู้เข้าร่วม ได้แก่ การทำเพ็ญทาน รักษา การสวดมนต์ และนั่งสมาธิ

3) มีความต้องการมาท่องเที่ยวที่วัดเพื่อไหว้พระและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัด เช่น ความเชื่อเรื่องพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อในอำนาจความศักดิ์สิทธิ์ของสิ่งอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอีก เช่น พระเจดีย์ (ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ หรือพระธาตุ) พระสงฆ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ เป็นครูบาอาจารย์กรรมฐาน หรือพระผู้ทรงวิทยาคม เป็นผู้อนุเคราะห์ประชาชน ดังนั้นเมื่อนักท่องเที่ยวมาวัดจึงมาด้วยความเชื่อตามหลักศรัทธาของพระพุทธศาสนาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมคือ เข้ามากราบไหว้พระพุทธรูปหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในวัด แล้วทำการอ้อนวอนขอพร

4) มีความต้องการมาท่องเที่ยวที่วัดเพื่อศึกษาความรู้ทางพระพุทธศาสนา เป็นบทบาทหนึ่งที่เป็นบทบาทหน้าที่หลักของวัด ยังคงมีความสำคัญต่อชุมชนและเป็นที่ต้องการในระดับมากที่สุดสำหรับพุทธศาสนิกชน คือ เป็นแหล่งที่ให้การศึกษาคำรู้ทางพระพุทธศาสนา

5) มีความต้องการมาท่องเที่ยวที่วัดเพื่อการทำวิปัสสนากรรมฐาน ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะนักท่องเที่ยวเกือบครึ่งมีอายุอยู่ในช่วงวัยผู้ใหญ่ขึ้นไป ซึ่งส่วนใหญ่บุคคลในวัยนี้จะสนใจในการปฏิบัติธรรมเจริญวิปัสสนากรรมฐาน

6) มีความต้องการมาท่องเที่ยวที่วัดเพื่อทำบุญตามประเพณีวัดและท้องถิ่น ซึ่งประเพณีบุญของแต่ละท้องถิ่นจะมีจุดประสงค์เฉพาะที่แตกต่างกัน เช่น ประเพณีบุญเดือนเก้าของชาวอีสาน มีวัตถุประสงค์เพื่อทำบุญอุทิศให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ประเพณีบุญเวสหรือพิธีเทศน์มหาชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้พุทธศาสนิกชน ได้บำเพ็ญบุญโดยฟังเทศน์เรื่องพระเวสสันดร ประเพณีบุญข้าวจี มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชาวนาได้ทำทานโดยนำข้าวที่เพิ่งเก็บเกี่ยวได้ใหม่ๆ มาทำเป็นข้าวจีถวายพระสงฆ์ในวันมาฆบูชา เป็นต้น ดังนั้นการที่นักท่องเที่ยวมีความต้องการจะไปทำบุญตามประเพณีวัดและท้องถิ่นได้นั้น วัตถุประสงค์ในการ

ทำบุญของนักท่องเที่ยวกับวัดอุประสงค์ของประเพณีบุญนั้นสอดคล้องกัน และมีรูปแบบของพิธีกรรมที่น่าดึงดูดใจ

7) มีความต้องการมาท่องเที่ยวที่วัดเพื่อชมความงามของวัดและความงามของพุทธศิลปะ นักท่องเที่ยวต้องการมาศึกษาพระพุทธศาสนา ผ่านงานพุทธศิลป์ เพราะงานศิลปะประเภทต่างๆ ทั้งในด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม สร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่และการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาโดยตรง และเป็นสิ่งช่วยโน้มน้าวจิตใจของพุทธศาสนิก ให้เกิดความศรัทธาประพฤติปฏิบัติในแนวทางที่ดีงาม ตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา

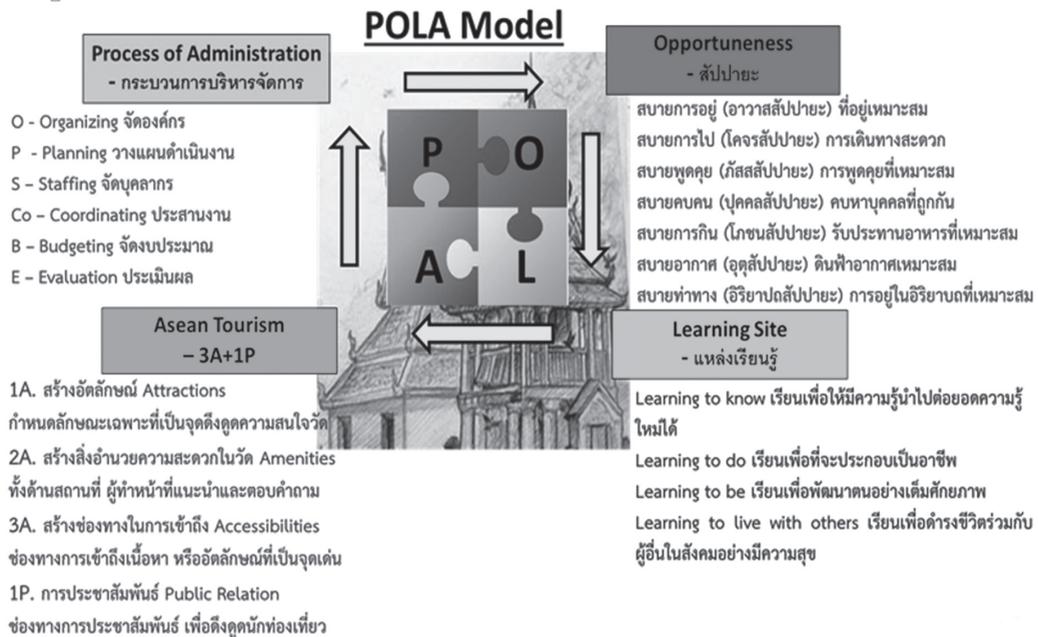
8) มีความต้องการมาท่องเที่ยวที่วัดเพื่อมาเช่าวัตถุมงคล เนื่องจากวัตถุมงคลและเครื่องรางของขลัง เป็นความเชื่อที่มีมานานตั้งแต่โบราณ และเชื่อกันว่า มนุษย์มีความเชื่อในเรื่องวัตถุมงคลและเครื่องรางของขลังมาตั้งแต่กำเนิดสังคมมนุษย์ เกิดจาก (1) มนุษย์มีความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ (2) ความไม่รู้ในปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นและเกิดความหวาดกลัว (3) ความต้องการเหนือธรรมชาติให้ช่วยปกป้องคุ้มครอง หรือความต้องการความปลอดภัย จึงพยายามหาที่พึ่งเป็นที่ยึดเหนี่ยวป้องกันภัยให้กับตน เมื่อมีความเชื่อต่อสิ่งใดก็นับถือบูชาสิ่งนั้น ต่อมาจึงได้มีวัฒนธรรมความเชื่อถือไปตามความเจริญของมนุษยชาติ จึงดัดแปลงสิ่งเหล่านั้นให้เป็นเครื่องรางของขลังหรือวัตถุมงคลที่เหมาะสมเพื่อการคุ้มครองป้องกันหรือนำมาซึ่งสิ่งที่ดีงามสำหรับคน

9) มีความต้องการมาท่องเที่ยวที่วัดโดยไม่มีเหตุผลเฉพาะ อาจเป็นเพราะนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวที่วัดบางกลุ่มเป็นนักท่องเที่ยวที่สนใจท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรมต่างๆ ไป เพื่อชมความงามหรือทำให้เกิดความเพลิดเพลิน ไม่มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจสิ่งใดเป็นพิเศษ เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา

ผลการนำเสนอแนวทางการพัฒนาวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อส่งเสริม การท่องเที่ยวอาเซียน

จากการศึกษาวิเคราะห์ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง และข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว ผู้วิจัย ได้นำมาสังเคราะห์แล้วทำให้ได้แนวทางการพัฒนาวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน ดังนี้

แนวทางการพัฒนาวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน มีองค์ประกอบหลัก คือ POLA - P (Process of Administration – กระบวนการบริหารจัดการ), O (Opportuneness – เหมาะสมกาลเทศะ), L (Learning Sites – แหล่งเรียนรู้) และ A (Asean Tourism – การท่องเที่ยวอาเซียน ประกอบด้วย 3A และ 1P - 1A. การสร้างอัตลักษณ์, 2A. การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกภายในวัด, 3A ช่องทางในการเข้าถึง, 1P การประชาสัมพันธ์) โดยแนวทางในการบริหารจัดการวัด ที่นำมาเป็นกระบวนการในการพัฒนาทั้งด้าน 3A และ 1P เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ ดังแสดงในภาพที่ 1 แนวทางการพัฒนาวัดเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน

ภาพที่ 1: แนวทางการพัฒนาวัดเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน

แนวทางการพัฒนาวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน

จากการสังเคราะห์ทำให้ได้แนวทางการพัฒนาวัดเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน โดยวัดต้องดำเนินการใน 4 ด้าน คือ การสร้างอัตลักษณ์ การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกภายในวัด ช่องทางการเข้าถึง และการประชาสัมพันธ์ ซึ่งการดำเนินงานใน 4 ด้านนี้ต้องนำกระบวนการบริหารจัดการเข้ามาใช้ในทุกด้าน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เป็นการนำหลักการตลาดมาใช้ในการบริการจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เพราะการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางพุทธศาสนา ควรมีหลักส่วนประสมทางการตลาดประสมประสานกันหลายรูปแบบ รวมทั้งการบริหารทางธุรกิจการจัดการรักษาศาสนสถาน ซึ่งเป็นมรดกการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โบราณคดี พิพิธภัณฑสถาน ศิลปะที่มองเห็นสัมผัสได้และผลผลิตต่างๆ ทางวัฒนธรรม การจัดการท่องเที่ยวในวัด แม้กระทั่งในพระอารามหลวงยังมีข้อจำกัดอยู่หลายด้านทั้งด้านกายภาพ ด้านนโยบาย ด้านการพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อม เป็นการพัฒนารท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน (Nomnomsab and Thammabut, 2016) ดังนั้น การจะนำความสำเร็จมาสู่การบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาได้นั้น

จะต้องให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดที่สามารถวัดผลของการบรรลุผลสำเร็จด้านการตลาดได้ ในการพัฒนาเพื่อเพิ่มคุณค่าทางการท่องเที่ยวอันเป็นสิ่งที่จุดประกายให้เกิดการค้นหาคำความสำเร็จทางการตลาดท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผู้บริหารคณะสงฆ์ ควรกำหนด และส่งเสริมการนำแนวทางการพัฒนาวัดในประเทศไทยเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน มาปฏิบัติ
2. สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับวัดอื่นๆ โดยนำเสนอให้แนวทางการพัฒนาวัดในประเทศไทยเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน มาปฏิบัติ และประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ
3. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ควรเป็นเจ้าภาพในการผลักดันให้มีการพัฒนาวัดในประเทศไทยเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน เพื่อให้มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบและขับเคลื่อนพร้อมกันทั้งประเทศ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. นำแนวทางการพัฒนาวัดในประเทศไทยเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน มาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม และมีกระบวนการวัด และประเมินผล สามารถนำเสนอแก่สาธารณชนได้
2. นำเสนอแนวทางการพัฒนาวัดในประเทศไทยเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน ควรขยายเครือข่ายการประสัมพันธ์ความร่วมมือกับวัดอื่นๆ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในลักษณะต่อไปนี้

1. ควรมีการศึกษา การพัฒนาวัดในประเทศไทยเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน ในลักษณะกลุ่มตัวแปร
2. ควรมีการศึกษา ภาวะผู้นำตามหลักธรรมเพื่อพัฒนาวัดในประเทศไทยเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน

References

- Apapirom, A. (1978). *Social and Thai Culture*. Bangkok: Bumrungrukulkit Printing.
- Boonpoo, S. (2018). Environmental Conservation in Ethical Worldview. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 3(1), 1-10.
- Ministry of Tourism and Sports. (2011). *National tourism development plan 2011-2016*. Bangkok: Ministry of Tourism and Sports.
- Nomnumsab, W. and Thammabut, P. (2016). Strategic plan for sustainable Buddhist tourism development in Nakhon Pathom Province. *Journal of Thai Interdisciplinary Research*, 11(4), 49-56.
- Opffice of the National Economic and Social Development Board. (2011). National social and economic development plan no. 11 of 2012-2016. Bangkok: Prime Minister's Office.
- Phrachayanuntamunee. (2017). Searching and Preserving Lanna Palm Leaf Scriptures of Temples for Creating a Learning Source of the Northern Thailand. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 2(3), 57-66.
- Phramaha Suthit Aphakaro. (2011). *The Model and Learning Network of Buddhist Temples Tourism in Thailand*. Bangkok: The Thailand Research Fund
- Pintamul, P. (2017). Management Corporate Social Responsibility According to the Buddhist Monks of Thailand for Community and Society. *Journal of Arts Management*, 1(2), 119-128.
- Puangpracha, E. (2007). The 9 Wats Worship Tours and the Emergence of Auspicious idea in Consumeristic Society. *Damrong Journal of The Faculty of Archaeology Silpakorn University*, 6(1), 56-73.
- Sangchoey, T. (2017). *Tourism and hospitality industry*. Phetchaburi: Silpakorn UniversityPhetchaburi IT Campus.
- Tunnukul, N. (2017). Poi Sang Long: Traditional Way of Life; Sustaining or Adapting. *Journal of Arts Management*, 1(3), 161-172.